

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕЛОДИКИ В ОЗВУЧЕНИХ ТЕКСТАХ БАЙКИ ТА ДОПОВІДІ

Шваб Л.М.

*Київський національний лінгвістичний університет
schwab.mila@gmail.com*

The article outlines the differences in the implementation of melody in two functional styles: the literary and scientific ones in terms of the voiced texts of the tales and reports. It is proved that the key difference is in the allocation of the main information according to the content of the text. It is determined that a rising pitch is typical of reports in the thematic parts of the text, while in a short prose – in rhematic.

Key words: *functional styles, melody, theme, rheme, tale, report, rising pitch.*

Особливості інтонаційного оформлення озвученого тексту з огляду на ситуацію його функціонування складають предмет фонетичної стилістики, яка вивчає специфіку звукового оформлення повідомлення у тій чи іншій комунікативній ситуації. Аналіз просодичної структури озвученого тексту передбачає розгляд інтонації як комплексного феномена, який складається з таких компонентів, як мелодика, фразовий наголос, паузація, ритм, гучність, тембр і темп мовлення. Усі компоненти інтонації тісно пов'язані між собою, серед них немає провідних [3], оскільки вони в однаковій мірі слугують структурному членуванню мовленнєвого потоку й виступають індикаторами його комунікативного навантаження.

Метою цієї праці є встановлення відмінностей у реалізації такого компоненту інтонації, як мелодика у двох функціональних стилях: художньому та науковому на прикладі озвучених текстів байки й доповіді.

Мелодика як один із інтонаційних параметрів відграє важливу роль серед комплексу просодичних засобів. Вона може виконувати різні функції: поєднувати окремі частини висловлення; разом з паузою слугувати засобом членування мовлення; за допомогою перелому в мелодійному малюнку розмежовувати суміжні синтагми тощо. Мелодика становить зміни частоти коливань голосових складок, що на акустичному рівні зумовлюють зміни частоти основного тону голосу та утворюють різні мелодійні рисунки або конфігурації інтонаційного контуру, які реалізуються в межах інтонаційної одиниці та набувають ознак інтонаційних стереотипів. Останні утворюють свою парадигму значень залежно від модифікацій мовленнєвої ситуації [1].

Характер мелодійного тону виступає виразником емоційності тексту, а також корелює з його змістом [2]. За рахунок зміни мелодики та

комунікативного навантаження висловлення реалізується конкретність сприйняття змісту та оформлюється композиційно-сміслова структура тексту. Зокрема, паузи і висхідний тон привертають увагу до відповідного фрагмента, виокремлюючи його домінуючу роль.

Представлене дослідження передбачало проведення аудитивного аналізу, під час якого аудитором спершу було визначено мелодійне оформлення тематичних та рематичних частин висловлень фрагментів текстів наукового стилю. Отримані дані щодо руху тону в темі та ремі доповіді подано на рис. 1.

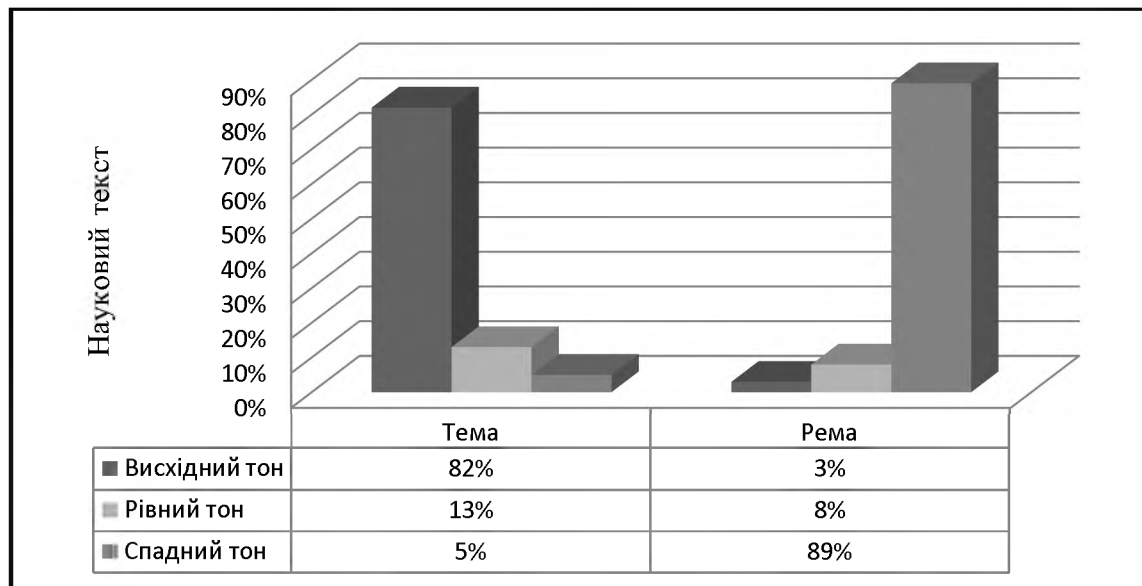

Рис. 1. Реалізація мелодики у темі і ремі наукового тексту (доповіді)

За даними діаграми 1, мелодійне оформлення фраз, що містять нову та відому інформацію, маркується певними відмінностями. Так, рематичні частини доповіді, локалізовані переважно наприкінці висловлень, здебільшого характеризуються спадним рухом тону в фінальних фразах (89%). Це зумовлюється змістом тексту, головним завданням якого є не лише показати завершеність думки (ключової ідеї), але й реалізувати прагматичну настанову фрагмента:

(T) Dem 'Ziel 'widmet sich → (R) die Com'puterlinguistik, ↓ (R) ein 'Zweig des 'Forschungsgebiets, ↓ (R) das als "Künstliche Intelli'genz" be"zeichnet wird. ↓ (T) Hier 'hat es in den letzten 'Jahren → (R) einen großen 'Sprung nach vorne ge"geben. ↓

Менш частотним виявилось використання рівного тону, який трапляється лише у 8% випадків, й у більшості з них означав незавершеність ідеї або її обірваність:

(R) Computer 'speichern Mengen an Informa"tionen, → (T) die unser Ge'dächtnis weit über"fordern würden, ↓ (R) und 'stellen sie auf "Anforderung bereit. ↓ (R) Nur mit einigen 'Dingen, → (R) die uns so leicht "fallen, → (R) dass wir unsere geistige Aktivi'tät kaum be"merken, → (R) 'tun sie sich 'nach wie vor "schwer. ↓

Більшість тематичних частин фрагментів доповіді прочитано з висхідним тоном (82%). Такий мелодійний контур обумовлюється смислом тексту з прагненням привернути увагу й ніби попередити слухачів про висвітлення нової інформації. Частотність уживання рівного тону в темі складає 13%. Наведемо приклад:

(T) Com'puter "können viel: → (T) 'Aufgaben, ↑ (T) für die ein 'Mensch seine ganze Intelligenz und 'Zeit "einsetzen muss, ↑ (R) er'ledigen sie in "Sekundenbruchteilen. ↓ (T) Dazu 'zählt ganz besonders die "Aufgabe, ↑(T) natürliche 'Sprache zu ver"stehen. ↓

Якщо порівняти реалізацію текстів наукового стилю з художніми, отримаємо інші результати, як це видно з наведених нижче прикладів та наочно зображено на рис. 2.

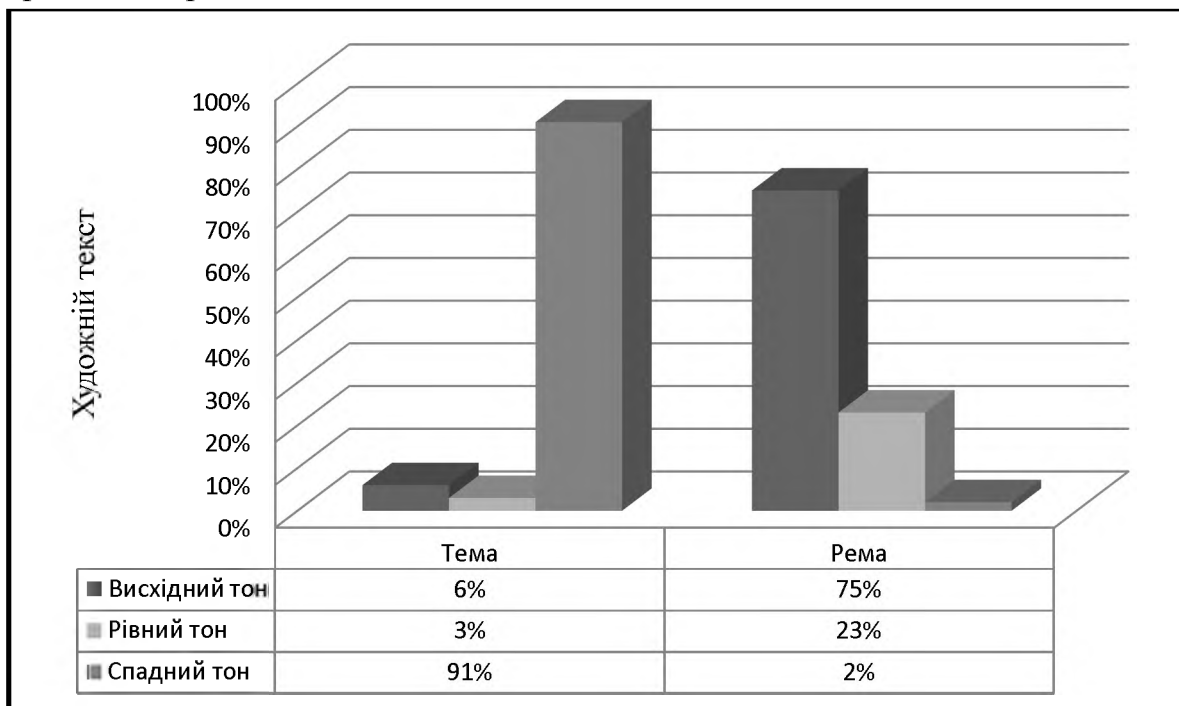

Рис. 2. Реалізація мелодики у темі і ремі художнього тексту (байки)

Аудитивний аналіз текстів байки, які починаються зі сповіщення "нового", дозволяє стверджувати, що більшість з них промовляється з висхідним тоном на початку реми (75%) і рівним тоном на межі реми й теми (23%):

(R) Es lief ein 'Hund durch einen ''Wasserstrom ↑ (R) und hatte ein Stück Fleisch im 'Maule. ↓ (R) Als er aber den 'Schemen vom Fleisch im Wasser ''sah ↑ (R) ''wähnte 'er, → (T) es 'wäre ''auch 'Fleisch, → (R) und 'schnappte gierig da''nach. ↓ (T) Da er aber das 'Maul ''auftat, → (R) ent'fiel ihm das Stück 'Fleisch, ↑ (R) und das 'Wasser führte es ''weg. ↓ (T) Also ver'lor er ''beide, → (T) das 'Fleisch und den ''Schemen. ↓

Представлена в прикладі рема реалізується на початку фрагмента висхідним рухом тону з метою привернення уваги до змісту тексту.

Згідно з отриманими результатами аудитивного аналізу, частини фрагментів з відомою інформацією вирізняються низхідним тоном (91%). У темі відображено повідомлення, яке, зазвичай, констатує, доповнює або уточнює попередню рему та оформлюється лише у 3% рівним тоном і у 6% – висхідним, що свідчить про завершеність висловленої думки:

(T) ''Lehre: ↓ (R) Man 'soll sich ge'nügen lassen an ''dem, ↑ (T) das 'Gott ''gibt. ↓ (R) Wem das 'wenige ver''schmäht, ↑ (T) dem 'wird das ''Größere nicht. ↓ (R) Wer zu viel ''haben 'will, ↑ (T) der be'hält zu'letzt nichts. ↓ (T) Mancher ver'liert das 'Gewisse über dem ''Ungewissen. ↓

Як засвідчують дані щодо інтонаційної організації наведених вище прикладів, більшість висловлень у рематичних частинах художнього тексту оформлена висхідним мелодійним контуром, на відміну від читання доповіді з використанням емоційно-нейтральних просодичних параметрів, у якому переважає спадний тон. Рівний тон однаково нечасто зустрічається в обох видах мовленнєвих жанрів. У рематичних частинах текстів байки аудитори зафіксували спадний тон переважно наприкінці фрази перед довгою паузою, короткі та надкороткі паузи сполучаються у більшості випадків з висхідним, іноді – з рівним тоном.

Для тематичних частин наукового тексту характерне більш часте вживання висхідного мелодійного контуру, а для текстів байки притаманний спадний тон. Однак у прочитаних фрагментах наукового тексту зміна тону відбувається рідше, ніж під час реалізації короткої прози, що викликає враження монотонного, невиразного, формального мовлення, позбавленого емоційності й виділення прагматично вагомих фраз.

Сам напрям руху тону не є суттєвим для вираження емоційного змісту тексту. Важливим виявляється частота змін мелодійного контуру та характер мелодійного оформлення сусідніх римтоодиниць – ритмічних груп, синтагм, фраз. Однотипний мелодійний контур суміжних ритмічних одиниць,

характерний для озвученого наукового тексту, справляє враження монотонності, неемоційності, нещирості, а тому таке мовлення є нейтральним. Натомість, часті тональні зміни пожвавлюють читання художнього тексту, роблячи його виразнішим, приємнішим для сприйняття і щирим.

Таким чином, головна відмінність у реалізації мелодійного контуру на тема-рематичних елементах текстів розглянутих функціональних стилів полягає у виділенні основної інформації. Для доповідей характерний висхідний тон в тематичних частинах, у той час, як для короткої прози – в рематичних. В обох різновидах текстів висхідний мелодійний контур притаманний початку висловлень, які завершуються спадним рухом тону.

Література

1. Зінченко О. А. Фонетичні параметри усного мовлення чоловіків і жінок (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі німецького спонтанного мовлення) : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.04 "Германські мови" / Зінченко Оксана Анатоліївна. — К., 2011. — 253 с.
2. Стеріополо О. І. Комунікативні аспекти навчання читанню текстів різних жанрів / О. І. Стеріополо, Л. М. Коюда // Мовна комунікація та методика викладання іноземних мов : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф., (Одеса, 17–19 трав. 2001 р.). — Одеса : Астропринт, 2001. — С. 56–59.
3. Steriopol O. Intonation als Komplexphänomen. / Olena Steriopol. — Germanistik in der Ukraine, 2009. — Nr. 4. — S. 75–86.